

MECMUA

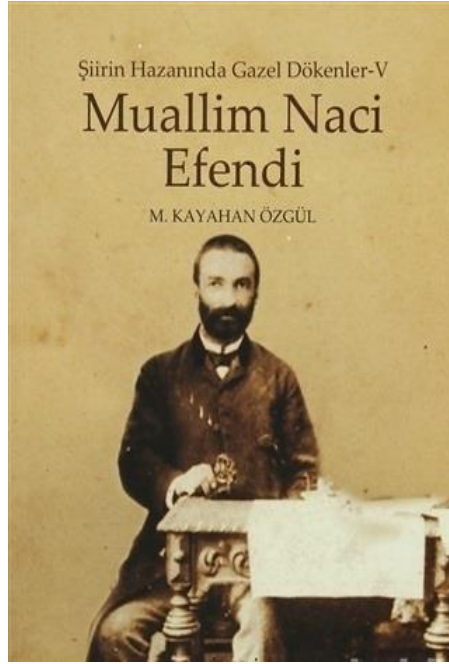
ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

GÜZ 2017 YIL: 2, SAYI: 4, s. 52-59

YÜKLEME TARİHİ: 09.07.2017 YAYIN TARİHİ: 31.12.2017

Ahmet YILDIRIM*

ŞİİRİN HAZANINDA GAZEL DÖKENLER SERİSİNDE BEŞİNCİ KİTAP: MUALLİM NACİ EFENDİ

“Edebiyatımızın hiçbir ismi bir yandan bu kadar övülürken, diğer yandan da bu kadar yerilmedi. Hakkında verilen hükümler bu kadar birbirine benzemeyen ikinci bir şairimiz olmadı. “Eski şiirin yeni peygamberi”, “yenilik düşmanı”, “Zemzeme’ye saldıran Demdemeci” olarak anılırken uğradığı haksızlıklar o kadar taraftar buldu ki, ömründen yarım asır sonra bile, modernleşen edebiyatın önündeki gerici engellerin sembolü olmayı sürdürdü. Muallim Naci Efendi bu sıfatları hak ediyor mu? Hakkındaki bütün bildiklerinizi unutun ve yeni keşfettiğiniz, taze bir şairle karşılaşmışsınız gibi okuyun. Bakalım

* Okutman, Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ahmet_yildirim@hotmail.com

hakkında hala aynı şeyleri hissetmeye devam edecek misiniz?”

M. Kayahan ÖZGÜL

Muallim Naci Efendi, edebiyat dünyasına 19. Yüzyılın ikinci yarısında dâhil olur. En velut yaşında hayata gözlerini yummasına rağmen kısacık ömründe büyük bir iz bırakır. Edebiyat dünyasında ismi üzerine çokça fırtınalar koparılmış; bir yandan bu kadar övülürken, diğer yandan da bu kadar yerilmiş pek az şairimiz vardır.

Birçok alanda eser veren Muallim Naci'nin en etkili yönü şairliğidir. Şiirleri, Avrupalı tarzda olanlar ve klasik geleneği sürdürenler diye iki grupta değerlendirilebilir. Yeni tarz şiirleri yeniliklere yabancı kalmadığını gösteren örneklerdir. Eski tarzdaki şiirlerinin önemi ise geleneği devam ettirmek amacıyla yazılmış olmasından gelmektedir. Tanzimat'tan sonraki yenileşme döneminde adı etrafında büyük gürültüler koparılan isimlerden biri olan Muallim Naci, gerek yaşadığı dönemde, gerek sonraki yıllarda tam olarak anlaşılmadığı gibi bazı Türk edebiyatı tarihlerinde “yenilik düşmanı” olarak anılırken uğradığı haksızlıklarla beraber modernleşen edebiyatın önündeki “gerici” engellerin sembolü olarak gösterilir. M. Kayahan Özgül, Muallim Naci hakkında yapılan çalışmaların yeterli olmadığını dikkate alarak 2016 yılının başında; *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler – V Muallim Naci Efendi* adlı eserini yayımlar. XIX+585 sayfadan oluşan kitap; “Sözbaşı”, “Arafta Yalnız Bir Şair: Muallim Naci”, “Bibliyografya” ve “Bütün Şiirleri” adlı dört ana başlıktan oluşmaktadır.

Tanzimat döneminin halka dönük, eğitici, toplum için sanat anlayışının benimsendiği, sade bir dille yeni muhtevaların irdelendiği birinci döneminden sonra; Muallim Naci, modernleşme hamlelerinin artarak devam ettiği ikinci dönemde yaşamıştır. Bir yanda yeni edebiyatın kurallarını belirleyip yazdıkları şiir, tiyatro ve romanlarla Namık Kemal, Hâmid ve Ekrem bunları hayata geçirirken diğer yanda, Divan edebiyatı geleneğini devam ettirenler çeşitli gazete yardımıyla edebi varlıklarını sürdürüyorlardı. Muallim Naci de böylesi bir dönemde tartışmaların merkezinde başrol oynamıştır. 1849-1893 yılları arasında yaşayan Naci, kısa ama verimli yaşamına birçok eser sığdırır.

M. Kayahan Özgül, “Sözbaşı” adlı bölümünde Muallim Naci'nin ismi etrafında gerçekleşen tarafgir ve kavgacı yakıştırmaları bir tarafa bırakarak, olumlu sıfatlar perspektifinde kitabı hazırladığını ifade eder. “Onun hakkında herkesin bir fikri var da kitaplarını okuduktan sonra bir hükme varan az... Yazdıklarını dikkatle okuduktan sonra, mevcut fikirleri değişmeyen ise hiç yok! Naci hakkındaki peşin hükümlerimizi ‘teceddüt taraftarı’ zannettiğimiz isimler, öğretmenler, edebiyat tarihçileri belirledi; biz de iyi-kötü, ilerici-gerici gibi ayrımlar üzerinde fazla kafa yormadan, olumlu sıfatlar yakıştırılan ‘taraf’ı seçtik.”

Kayahan Özgül, Prof. Dr. Celal Tarakçı hocanın ta 1973'te doktora çalışması olarak hazırladığı *Muallim Naci Efendi* adlı tetkikini bugün bile dengi bulunmayan en kapsamlı araştırma olarak görür. Kitabın dil ve üslubunu kusurlu, şiir vokabülerini ise “ne işe yaradığı anlaşılmayan” şeklinde eleştirir. Kitap halinde yayımlanan bir-iki çalışma daha varsa da popülist bir dikkatle hazırlandıklarını düşündüğü için ortaya çıkan eserleri nakis ve birbirine benzer bulur. Naci

hakkındaki olumsuz şeyler söylenmesinin sebebini, hakkında sağlam bir kaynağın olmayışına bağlar. Elimizdeki kitabı, işte böyle bir ihtiyacı karşılamak hevesiyle kaleme aldığını belirtir. Muallim Naci'nin bütün şiirlerini bir arada göstermek ve Naci hakkında doğru bilinen yaygın yanlışları düzeltmek mahiyetinde hazırlamıştır. "Ümidim, Naci hakkında gözü kapalı verdiğimiz 'eskinin savunucusu', 'köhne şiirlerin şairi', 'Recaizade Ekrem Bey'in getirmek istediği her yeniliğin engeli' gibi hükümlerin değişmesine küçük bir katkıda bulunmaktır. Böyle bir niyetle yazıldığı için söylenenlerin ekseriyeti de şair ve şairliği hakkındaki bildik kanaatlerin düzeltilmesine ve doğru olduğu düşünülen bir başka bakış teklifine ayrıldı"(s. XVIII).

Kayahan Özgül, kitabın büyük bir bölümünü Muallim Naci'nin şiirlerine ayırır. Bundaki asıl maksadını da Naci Efendi'nin bütün şiir kitaplarını, kitaplarına girmeyen bütün şiirlerini, hatta yazıları içinde değişik vesilelerle söyleyiverdiği mısra ve beyitleri dahi toparlamak olduğunu vurgular. Naci'nin Tuna vilayetinde geçen yılların edebi mahsullerini toparlamak bugünkü şartlarda pek mümkün görünmediğinden, Özgül, şiirlerin bir bütün halinde bir araya getirme hevesinden beklediği karşılığı alamadığını da ifade eder (s. XVIII).

Özgül, ciddi bir araştırma neticesinde Naci'nin hafızasında binlerce beyitten isim vermeksizin yazılarına aldıkları içinde hangileri alıntıdır ve hangileri ona aittir, bunu tespiti çalışmıştır. Dili, tarzı, ifadesi ile Naci'ye ait olduğunu hissettiren mısra ve beyitleri kitaba dâhil ettiğini söyler. Diğer taraftan, bilhassa gençliğindeki isim ve mahlas değişiklikleri yüzünden yahut değişik müstearlar kullanmaktan sakınmayışı sebebiyle bazı şiirlerinin gözden kaçmış olabileceğinden korktuğunu belirtir. "Dahası, aynı sıralarda, aynı tarz şiir söyleyen başka 'Naci'ler de vardır ve tetikte durulmazsa, onların şiirlerini muallimin zannetme tehlikesi kapıdadır" (s. XVIII). uyarısını yaptıktan sonra yazar, kitabında bunlara benzer sıkıntılarla karşılaşılmayacağını da vurgular. Muallim Naci'nin bütün şiirlerini ilkin süreli yayınlarda neşredip, akabinde kitabına alır. Bunun pek az istisnası bulunduğunu ifade eden Özgül, şairin hiçbir kitabına almadığı veya almağa ömrünün yetmediği şiirlerden bir kısmını, vefatından sonra, Şeyh Vasfi Efendi'nin Yedigâr-ı Naci adı altında topladığını belirtir. "Periyodik taramaları esnasında bulduğum ve şeyhin gözünden kaçan şiirleri de kitabın sonuna ayrı bir bölüm halinde ekledim" (s. XIX).

Kayahan Hoca, Naci'nin henüz genç sayılacak bir yaşta vefatı sebebiyle tamamlanamamış, tamamlanıp da yayımlanamamış epeyce şiirinin bulunduğunu söylese de bunların akıbetinin meçhul olduğunu belirtir. Şimdilik muallimin şiirlerini kitaba alınanlardan ibaret göreceğiz. Henüz tamamlanmamış bir kitap olan *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler – V Muallim Naci Efendi* adlı eser, bu alanda çalışacak araştırmacılar için bir esin kaynağı mahiyetindedir.

Kitabın büyük kısmını Muallim Naci'nin şiirleri oluştururken; Kayahan Özgül, *Arafta Yalnız Bir Şair: Muallim Naci* adlı bölümünde Naci'nin hayatını ayrıntılı yansıtmaktadır. Yazar, Naci'nin ailesine; aldığı eğitime; Ahmed Midhat ile arasındaki tanışma faslına; Tercüman-ı Hakikat etrafında gelişen edebiyat çalışmalarına kadar birçok konuya; Recaizade Ekrem ile yaşadığı kalem kavgasına; Sakız yıllarına; Abdülhak Hâmid ile olan ilişkisine; ölümü ve sonrasındaki gelişmelere değin geniş bir perspektifi okuyucunun dikkatine sunar. Özgül'ün asıl

amacı Naci Efendi'yi önyargılı yaklaşımlardan uzak ve yeni keşfedilmiş, taze bir şairle karşılaşmış gibi okurun tanınmasını sağlamaktadır. Yazar, Naci hakkında verilen hükümlerin birbirine zıt ve taraflı olduğunu belirterek nesnel disiplinle şaire hak ettiği değeri vermek istemektedir.

Arafta Yalnız Bir Şair: Muallim Naci adlı bölüm 80 sayfalık bir yekûn oluşturmaktadır. Bu bölümün başında şairin ailesi takdim edilir. Kayahan Özgül, Muallim Naci Efendi'nin öyle çok renkli ve uzun uzun anlatılabilecek bir hayatının bulunmadığını söyler. Özgül, Muallim Naci'nin çeşitli övgülere mazhar olduğunu, çocukluğundan itibaren kabiliyetli yönünün her zaman övüldüğünü, tüm bu hususların onun doğuştan şairliğe namzet olduğunu ifade etmek ister. Meşhur Kavalalı Hoca Hüseyin Efendi, Naci'nin "kabiliyyet-i fitriye"sine hayran olarak ona telhis, aruz okutur. Naci, henüz on dokuz yaşında Varna Rüştüyesi'nde hocasının yanında ikinci muallim olarak görev yapar (s. 3).

Muallim Naci'nin yaşamında olumlu birçok katkısı bulunan Said Paşa ile tanışması ve paşanın özel kâtabi olarak Rumeli ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde beraber mesai harcamaları Özgül tarafından ayrıntılı olarak üzerinde durulur. Mutasarrıf olarak Varna'ya yeni tayin olunan Said Paşa, rüştiyeyi gezip Naci'nin kabiliyetini takdir etmesi uzun sürmez ve onu yakınına çeker. "Genç muallim kısa sürede paşa ile teklifsizce görüşebilme, mahfeline devam etme imtiyazını kazanır. Paşa, bazı yazışmalarını ona havale ederek, Naci'nin kitabetteki kabiliyetini de yoklar. Bir süre sonra memuriyeti Varna'dan Tolçu Mutasarrıflığına naklolunduğunda, bu genç cevheri geride bırakmak istemez ve hususi kâtabi olarak yanında götürür (s. 3-4). Said Paşa ile imparatorluğun çeşitli bölgelerine giden Naci Efendi, farklı yerlerde yeni deneyimler biriktirmiştir. Bu deneyimler içinde en vurucu olanı şüphesiz Sakız Adası'nda mektubi kalemi olarak görev yaptığı yıllardır. Özgül, 1881 yılında meydana gelen büyük Sakız depreminin Naci'yi altüst ettiğini ifade eder. Harabeler arasında dolaşırken, evsiz kalmış insanların çılgınlıklarını dinlerken, hassas bünyesi iyice yıpranır. "Kasım ayında neşredilen 'Ferhad' şiirinden bu ruh hali kolayca anlaşılır. Bütün olumsuzluklara rağmen, Sakız, Naci'nin şiiri ve edebi talihi için müspet sonuçlar getirecektir." Said Paşa ile Anadolu ve Rumeli'yi yıllardır bi-mekân karış karış gezmek Naci'yi usandırmıştır. Paşa Berlin Sefareti'ne tayin olununca, bir kere daha Naci'yi yanında isterse de Naci, İstanbul'da kalmakta diretir, takip eden günlerde ise beklenmedik bir kararla görevinden istifa eder (s. 5-6).

Kayahan Özgül, Muallim Naci'nin *Tercüman-ı Hakikat*'te yer almaya, Ahmed Midhat'ın ilgisini çekmeye başlamasını takip eden olaylar örgüsünü ayrıntılı olarak yansıtır. *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler – V Muallim Naci Efendi* adlı eserde Naci'nin kabiliyet-i fitriyesi sıklıkla vurgulanmaktadır. Bir yetenek avcısı olan Ahmed Midhat için Naci'yi fark etmek uzun sürmez. Naci, çeşitli müstearlar kullanarak *Tercüman-ı Hakikat*'e şiirler ve Fransızcadan tercüme gönderir. Bu müstearlar arasında "Naci", "Bir Muhacir", "Bir Hane-berduş", "Ali Rıza", "Abdüllatif Fahri" ve "Ahmed Mes'ud" bilinenler olarak zikredilir. Özgül, Ahmed Midhat'ın "o kadar sevdiği gazetesinin bir kısmını bu tanımadığı ama gazetecilik tecrübesi olmadığını pekâlâ bildiği gence gözü kapalı emanet edişini doğru değerlendirmek" için bu atak tavrını birkaç sebebe bağlamaktadır. "Şiir, hikâye gibi kısa formlar bir solukta okunacağı için, hem gazetenin ritmini hızlandıracak hem de yeni yazarlar çekecektir. Yeni yazar ve farklı türler ise, yeni okur

kazandıracaktır. Bunun için de müstakil bir edebiyat sütununa ve ona hareket katacak bir kaleme ihtiyacı vardır. Ahmed Midhat'ın yeteneği hemen fark eden tecrübeli gözleri, Naci'nin Fransızcadan tercümelerine ve yazdığı modern şiirlere çevrildiğinde, cevherin kıymetini kolayca tespit eder” (s. 7). Özgül'e göre Ahmed Midhat, Naci'de yeni şiiri yepyeni vadilere taşıyacak kabiliyeti görmüş ve gazetesinin böyle bir yeniliğe öncülük etme fırsatını kaçırmaması gerektiğini hesaplamıştır. Midhat'ın hesabının yanında Naci'nin de bir proje dâhilinde kendine bir kimlik icadı, hatta bir alter-ego inşası gayretinde olduğunu Özgül ifade eder. Ahmed Midhat'a benzeterek Ahmed Mes'ud ismini buluşu projenin ilk adımıdır. “Naci Efendi, belki de bir kısmını tespit edemediğimiz bu ariyet isimler arkasından hep kendini methedip hep kendi sırtını sıvazlayarak okurun merakını gıcıklamayı ve şiirlerinin güzelliğine onları ikna etmeyi başarır. Kendisini yoldan çevirip, mektup yazıp Mes'ud-ı Harabati'nin kim olduğunu soranlar gitgide arttıkça, Ahmed Midhat'ın Naci'yi gazetesine alma fikrinin de kuvvet kazandığı söylenebilir” (s. 8).

Tercüman-ı Hakikat'in edebiyat sütununu yönetmek görevini aldıktan sonra Naci, gazeteye büyük bir soluk getirir. Naci'nin dâhil olmasından sonra, gazete büyük rağbet görerek, binlerce nüsha satılmaya başlanmıştır. Düzenli bir yazı hayatına ulaşan Naci Efendi, adeta bir şiir muallimliğine soyunur. “Gazetelere gönderilen şiirlerin altına iki satırcık bir açıklama konduğu görülmemiş şey değildir; lakin Naci'nin başlattığı bambaşka bir tarz, adeta bir şiir muallimliğidir. Sadece, kurtarılamayacak kadar kötü olan şiirleri neşretmez. Vezni bozuk mısraın tamir yolunu gösterir, derdini anlatamayan ifadeyi düzeltir, sıradan olanı şiirleştirmenin sırlarını çığlatır, Acem gramerini zihninden çıkaramadan şiir yazarları asla affetmez, imla ve noktalama hatalarını bir tahrir hocası gibi hemen avlar” (s. 9). Gençlere ciddiyetle tavsiyeler vermeyi sürdürerek, onları cesaretlendirici cümleler yazar ve sonunda bir şair ordusu kurmayı başarır. Zamanla gazetenin edebiyat kısmı “mey”den, “harabat”tan, mahub”dan bahseden şiirlerle bir meyhane âlemine döndüğünde Ahmed Midhat, önce Naci'yi uyarır; sonra gazeteye içki ve sefahat aleyhinde yazılar koyar. Ahmed Midhat ile Naci'nin bir yol ayrımına geldikleri fark edilir. “Naci Efendi bir muallim sabrı ile doğru bildiği yolda ilerlemek ve ektiği tohumun filizlenmesini beklemek niyetinde iken, çabuk ve kesin neticeler almaya alışkın Midhat Efendi, beklenen yeniliğin doğmadığı ve yolu gözlenen müceddid şairlerin yetiştirilemeyeceği kanaatine varır.” (s. 17). Midhat Efendi, her fırsatta Naci'den ve yoldaşlarından beklediğini ifade ettiği “edebiyat-ı hakimane numuneleri”ni bir türlü görememekten yakınır ve “harabatiyan” a epeyce sövüp saydıktan sonra *Tercüman-ı Hakikat*'e uğrayanları ağır cümlelerle kovar.

Özgül, Midhat Efendi'nin kararındaki asıl sebebin bir edebi ihtilal isteği olduğunu söyler. “Muallimin bir şiir mektebine çevirdiği sütunun beklenen faydayı vermekte yavaş kalışı, yoldan sapıp geleneği canlandırmalarının artışı, devrinin kapandığını düşünen köhne şairlerin bu taze kanla dirilip destek verışı, ikinci aşamaya geçerek teceddüdün şiirini yazmaya başlayan isimlerin azlığı Ahmed Midhat'ı ümitsizliğe sevk etmiştir” (s. 24-25). Diğer yandan yeniliğin timsali olarak görülen Recaizade Ekrem'in desteklenmediğini görmek, gazetesinin yeniliğe kapalı olduğuna vehmetmesine yol açmıştır. Nihayetinde Ahmed Midhat'ın bu davranışı,

yandaşların da katılmasıyla Naci ile Ekrem arasında girişilecek asırlık bir kavganın fitilini ateşler.

Kayahan Özgül, Naci ile Ekrem arasında, Naci'nin *Tercüman-ı Hakikat*'in kısm-i edebisini yönettiği tarihten başlayıp bu gazeteden uzaklaştırılması üzerine şiddetlenen kavgalar hakkındaki görüşlerini, ezberlerin aksine yeni bakış açısıyla yansıtmıştır. Özgül, her iki şairin *Zemzeme III mukaddimesi* ile *Takdir-i Elhan* ve *Demdeme*'deki görüşlerini sunar. O döneme ait gazete, dergi ve diğer edebi nev'iler incelendiği takdirde, ciddi bir fikir ayrılığına dayanmayan, şahsi sebeplerden ileri gelen bu kavganın, Naci'nin ölümünden sonra da birçok münakaşaya zemin oluşturduğu görülür. Özgül, Ekrem-Naci çatışmasını sağlıklı değerlendirmekte zorlandığımızı ifade eder. Bunun temel nedeni olarak tarafgir yaklaşımlardan kaynaklı olduğunu belirtir. “Üstad-ı Ekrem'in modern şiiri temsil ettiğine göre, eleştiri ve muhalefesinde de haklı olduğu yolunda peşin hükümlerle taraflı davranmaktan kendimizi alamayışımızdır. Bu bakımdan, her ikisine dair bildiklerimizi yenibaştan sıralamakta yarar var” (s. 30). Kayahan Özgül'ün *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler – V Muallim Naci Efendi* adlı eseri, Naci hakkında bilinegelmiş ezberleri yıkmak için karşımıza çıkar. Özgül, Naci'yi gerici olarak konumlandırılan yerleşik algının aksine, onu “teceddüd şairi” olarak görür. Ekrem ile girişilen sert kavganın sebebini de şahsi kin ve çekememezlikten kaynaklı olduğunu iddia eder. Naci, henüz Sakız'da bulunduğu dönemlerde Ekrem, şiirini fark edip takibe alır. Naci, Ekrem'i o kadar etkilemiştir ki, bir gazelini tahmis edip kopyasını şaire göndermiştir. “Şiire ekli mektubunda Naci'ye “*şair-i mader-zad*” kalemine de “*nay-i hüseyni-neva*” unvanlarını yakıştırmaması, bu etkilenmenin derecesi hakkında bir fikir veriyor” (s. 30). *Tercüman-ı Hakikat*'in edebiyat sütununu Naci'nin yönetmeye başladığı sıralarda da iki şairin birbirlerine saygılı olduğunu değerlendiren Özgül, aralarındaki ilişkiyi ilk bozanın Ekrem olduğunu söyler.

Muallim Naci'nin eserlerinde açıklık ve akıcılığın amaç edinildiği, şekil ve mana bakımından akıcılığı bozacak hiçbir kelime, cümle, his ve hayalin onun eserlerinde görülmediği bir gerçektir. Kayahan Özgül, Muallim Naci'nin Abdülhak Hâmid ile olan ilişkisini duruluk ve açıklık gibi hasletleri doğrultusunda değerlendirir. Ekrem ile dost olan Hâmid'in, Naci'ye yaklaşımı önyargılı değildir. Bunda, Hâmid'in İstanbul dışında oluşu, kavgalara müşahede etmeyişi ve diplomat kimliğinin etkili olduğu söylenebilir. Naci'nin hiçbir kitabını okumayan, ama *Talim-i Edebiyat* 'taki şiirlerini gören Hâmid, Bombay'dan Recaizâde'ye yazdığı bir mektupta, Naci'yi beğendiğini ve şiirlerini açık, düzgün ve akıcı bulduğunu belirtir. “Naci hakkında ‘şiiri pek selis. O kadar selasete ben pek az şiirde tesadüf ettim’ deyince Ekrem küplere binip onu fikrinden caydırmaya çalışacak; fakat Hâmid ‘abın akışı gibi selaset var’ demekten vazgeçmeyecektir” (s. 32). Hâmid, Naci'yi “âlim ve muallim” bir şair olarak tanımlar.

Naci Efendi, 12 Nisan 1893 gecesi “sadme-i şedide-i kalbiyye”den vefat edince henüz kırk üç-kırk dört yaşlarında idi. Naci'nin yaşamı gibi ölümü ve sonrası da fırtına koparır. O yaşarken de öldükten sonra da iyi ya da kötü eleştirilmeye devam eder. Kayahan Özgül, Naci'nin ölümü sonrasında devrin şair ve yazarların düşüncelerine yer verir. Onun ölümüne en çok üzülen kayınpederi Ahmed Midhat Efendi olur. Naci'nin vefatından sonra, Ahmed Rasim taziye için Ahmed Midhat'ın yanına gittiğinde, Hâce-i Evvel gözyaşları içinde “Rasim! Ne kaybettik biliyor

musun? Hazine desem, yanında tamtakır kalır! Dün-bugün kendimde değilim!” der (s. 46-47). Ekrem’in Muallim Naci’ye kini, Naci’nin ölümünden sonra da durarak bilmemiştir. Özgül, "şairin ölümünü haber aldığında ‘Onun vücudu zaten zaid idi’ deyişi” Ekrem’in kişilik derecesinin düşüklüğüne yorar. Yine Naci’nin giyabında, Ekrem “atıp tutmaya başlayınca” Hâmid, “Canım niye aleyhinde söylüyorsun? Adamcağız öldü gitti” der. Ekrem’in cevabı dehşet vericidir: “Öldü mü? Doğmadı ki!” Kayahan Özgül, edebiyat tarihlerinde Muallim Naci hakkında birçok yalan yanlış bilginin asıl sebebi olarak bu vakitsiz ölümü görür. Dolayısıyla aleyhindeki düşünceleri düzeltme şansı olmayıp gençler, Ekrem’in rahle-yi tedrisatından geçmektedir. “o havayı teneffüs ederek yetişen gençler, geleceğin eleştirmeni ve edebiyat tarihçisi olduklarında da rehberlerinin fikrini, ruhunu ve muallime bakışını yaşatırlar (s.43). Takip eden yıllarda Edebiyat-ı Cedidecilerin olaya yaklaşımını örnek gösteren Özgül, gittikçe Naci hakkında yerleşik olumsuz kanaatlerin oluştuğuna dikkatleri çeker. “Naci’nin ölümünden üç yıl sonra başlayan Edebiyat-ı Cedide için Naci hala önemli bir rakiptir. Şairin eski şiir ölmesin diye mücadele verirken ölüp giden bir mürteci olduğu kanaatini bugünlere taşıyanlar da onlardır. Naci’yi aşığılamanın, poetik kanaatlerini çarpıtmanın, şair olmayıp ancak nâzım diye anılmayı hak ettiğini söylemenin, ‘Hayır nâzım bile değildi, ondan ancak Türkçe muallimi olurdu’ demenin Edebiyat-ı Cedide mensubu sayılmanın hücceti bilindiği bir dönem başlar (s. 53). Tüm bu olumsuz yaklaşımlara rağmen Özgül, Naci hakkında kanaati beyan edenler Edebiyat-ı Cedide içerisinde nâsir olanlar ya da ikinci, üçüncü sınıf isimler olduğunu vurgular. “Doğrusu istenirse, garip bir şekilde, Edebiyat-ı Cedide içinden merhum şaire muhalefetini belli eden şairler arasından Naci hakkında olumsuz bir şeyler yazanlara rastlanırsa, ikinci-üçüncü sınıf isimler olduğu ve sınıf atlamak için bu yolu denedikleri bilinmelidir (s. 54).

Kayahan Özgül, “Arafta Yalnız Bir Şair Muallim Naci” adlı bölümünde Naci’nin ailesi, aldığı eğitimi, Anadolu ve Rumeli’deki yaşamı, devrin önemli şahsiyetleriyle olan münasebeti, gazeteciliği, muallimliği, tartışmaları, ölümü ve sonrasındaki gelişmeleri değin geniş bir perspektif ile muallim Naci’yi yeniden okumanın gereğini duyarak, duyurarak bir kadirşinaslık örneği sergiler.

Özgül, Naci’nin şiirdeki yenilik isteğini, eski’nin yerine yeni’nin almasını değil, şiir şirazesinden çıkarak köksüz, mazişiz bir taklide sapmadan, eski’nin yenilenme’si olarak tarif eder. Naci’nin teceddüd hamlelerini Namık Kemal’in fikrine paralel bulan Özgül, Naci’yi klasik şiirin muhafızı ve takipçisi olarak görmez. Lakin Naci, sadece ondan istifade edebilecek kısımların tükenmediğini ve yüzyılların tecrübesinden hala çıkarılabilecek dersler bulunduğunu düşünür. Yazar, Naci’nin yeni şiire bir savaş açtığını düşünmez. Şair, mücadelesini yeniliğin mahiyetine karşı vermektedir. “Naci, bilhassa Fransız şiiri ile kurulmağa çalışılan yakınlığı memnuniyetle karşılar; ama kendi milli varlığını inkâr edip alafrangalaşarak şiirde terakki sağlanabileceğini zannedenlerin de amansız hasmıdır (s. 67). Bunun yanında Naci, anlamsızlığa düşmandır.

Naci Arapça, Farsça, Fransızca ve Türkçe edebiyatlar arasında geçiş bir bölge inşa eder. Fransızcadan yaptığı tercümelerin çoğuna hamişler ekleyerek onları lisan-ı selaseden örneklerle kıyaslar ve genellikle de bunu benzerlikleri ortaya koymak ve Şark’ın hoyratça küçümsenmesine itiraz için yapar (s. 72). Muallim,

şiiirde tenkidin nasıl yapılması gerektiği hususunda çok sağlam bir geleneği başlatır (s. 78).

Avrupalı sayılmanın hususları arasında Fransızca bilmek, ondan tercüme yapmak, klasik şiiri bilip ondan şekil ve mana olarak farklı şiirler vücuda getirmek, sade bir dil kullanmak, devrin edebi nevilerine yabancı kalmamak bulunsaydı eğer, Kayahan Özgül, Naci Efendi'ye atfedilen “mürteci”, “yenilik düşmanı”, “eskinin peygamberi” tanımlamalarına kuşkusuz maruz kalmayacağını belirtir. Özgül, bu kitabında rahat, anlaşılır bir üslupla söylemek istediğini maddeleştirerek ve delillendirerek ifade eder. Bu eserin vermek istediği temel mesaj, Naci hakkında yeniden, tarafsız bir okumaya ihtiyacınvarlığıdır. Yazar, yerleşik bilgiler etrafında birtakım görüşleri sarsarak yeni bakış açıları geliştirmenin yolunu sorgulamaktadır. Bu tavır, edebiyat sahamızın ezberlerine yönelik bir taarruz olarak okunabilir. Sanılanın aksine Muallim Naci, “gerici”, “eskinin savunucusu” olmaktan öte “teceddüd şairi” olarak okuyucunun karşısına çıkar. Henüz küçük yaşta giriştiği şiir serüveninde ‘şair kabiliyeti’ onu devrinde edebiyat tartışmalarının merkezine çeker. Özgül için Naci, haksız ithamlarla değeri görmezden gelinmiş önemli bir şahsiyettir.

Kayahan Özgül, kitabının “Bibliyografya” adlı bölümünde, çalışmasında yararlandığı kaynakların açık künyesini verir.

“Bütün Şiirleri” adlı kısım çalışmanın ana omurgasını oluşturmaktadır. Kitabın büyük kısmını Naci'nin şiirleri oluşturuyor. “Terkib-i Bend”, “Musa bin Ebi'l-Gazan yahut Hamiyet”, “Ateş-pare”, “Şerare”, “Füruzan”, Zatu'n- Nitakayn yahut İbnü'z- Zübeyr”, “Sünbüle”, “Tarih-i Selatin-i Al-i Osman”, “Yadigâr-ı Naci” şairin manzum destan ve şiir kitaplarıdır. “Kitaplara Girmeyen Şiirler” ise tercüme şiirler ve çeşitli sebeplerden kitaba girmeyen manzumelerden müteşekkildir. *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler – V Muallim Naci Efendi* adlı eserin hazırlanmasındaki asıl maksat, muallimin bütün şiir kitaplarını, kitaplarına girmeyen bütün şiirlerini, hatta yazıları içinde, değişik vesilelerle söyleyiverdiği mısra ve beyitleri dahi toparlamaktır. Şairin hiçbir kitabına almadığı veya almağa ömrünün yetmediği şiirlerden bir kısmını, vefatından sonra, Şeyh Vasfi Efendi *Yadigâr-ı Naci* adı altında toparlamıştır. Kayahan Özgül, şeyhin gözünden kaçan şiirleri de kitabın sonuna ayrı bir bölüm halinde ekler.

Kayahan Özgül, bu eserini Naci'nin nesirlerine girmeden, hatta teker teker şiirlerindeki yenilikleri bile göstermeden kaleme aldığı söyler. Bu kitabın temel amacı; Muallim Naci Efendi'yi hiç tanımadığımızı ortaya koymak, hakkında verilecek ve ısrarla tekrarlanan hükümlerin büyük kısmını yenibaştan tartmak gerektiği yolunda bir şüphe, bir merak uyandırabilmektir. Yazarın niyeti, şair için gerçek bir tanıtma ve tanışma metni ortaya koymak üzerinedir.

